

مؤسسه شيعه شناسي

گزارشي از مطالعات

اسلام شناسي و شيعه شناسي در دانشگاه بیرمنگهام

توجه: این دانشگاه یکی از مهم‌ترین و گسترده‌ترین مراکز مطالعاتی اسلام در اروپا است و با مرکز «اسلام و مسیحیت» پروفسور جان اسپوزیتو در دانشگاه جرج تاون (واشنگتن) همکاری نزدیکی دارد.

▪ نام کشور: انگلستان

▪ آدرس پایگاه اینترنتی: www.bham.ac.uk

▪ آدرس پست الکترونیک: enq@bham.ac.uk

- بخش اسلام‌شناسی دارد: بلی ✓ خیر
- مطالعات شیعه‌شناختی دارد: بلی ✓ خیر
- دوره‌های آموزشی دارد: بلی ✓ خیر
- بخش آموزشی در چه مقطعی است:
- کارشناسی ✓ کارشناسی ارشد ✓ دکترا ✓ غیره
- بخش پژوهشی دارد: بلی ✓ خیر
- مجله دارد: بلی ✓ خیر
- کنفرانس، سمینار و کارگاه تحقیق دارد: بلی ✓ خیر

اساتید برجسته: یورگن نیلسن، استرینگر، یامیلانوف، بوابن، الاوا و...

■ معرفی, بخش‌های آموزشی و دروس:

دانشجویان با فرهنگ‌ها و زمینه‌های مختلف علمی پذیرفته می‌شوند و با بهره‌گیری از اساتید مجرب با علایق و تخصص‌های گوناگون و با رویکردهای مختلف، اسلام به این دانشجویان، تدریس می‌شود. روش‌های آموزشی شامل سخنرانی، کارهای تحقیقاتی و جلسات گفت و شنود آموزشی می‌باشد. این برنامه‌ها جاذبه‌های خاصی برای مسلمانان جهان غرب دارد و اساتید نیز از فرهنگ‌ها، تخصص‌ها و کشورهای مختلف برگزیده شده‌اند.

مطالعات علوم اسلامی در ساختار واحدی طراحی شده و دانشجویان را قادر می‌سازد که اهم موضوعات درسی را فرا گرفته و همچنین با زیر و بم موضوعات مورد علاقه خود آشنا شوند. به همراه واحدهای اجباری، چندین واحد اختیاری نیز ارائه می‌شود. همچنین از اهداف این برنامه آشنایی دانشجویان با مهارت‌های قابل انتقال تحقیقی و مطالعاتی و آماده‌سازی آنان برای آینده می‌باشد.

برای یادگیری اسلام بایستی میزان دانش قرآن و حدیثی فرد بالا باشد و همینطور آشنایی با وقایع و تاریخ قرآنی نیز در حد خوب باشد. از این رو دروس اصلی این مقطع شامل مطالعات قرآنی و تفسیر قرآن است و به همین دلیل دانشجویان تشویق می‌شوند تا زبان عربی را بعنوان یک درس اختیاری فراگیرند. دانشجویان باید در زمینه اندیشه‌های اسلامی مدرن و کلاسیک، مهارت‌های لازم را کسب کنند. دروس اختیاری نیز به همین منظور طراحی شده‌اند که همه مهارت‌های عملی را افزایش دهند و هم میزان تأثیرگذاری دین بر زندگی انسان را تبیین کنند.

در سال اول تحصیل، پایه‌های آموزشی، علمی دانشجویان پی‌ریزی می‌شود. بر همین اساس، دروس این سال شامل: پژوهش انتقادی از تاریخ و اندیشه اسلامی؛ درآمدی بر فراگیری قرآن و سنت، است. دانشجویان نیز بایستی با فقه، زبان عربی، عبادت و ادیان جهان آشنا شوند.

سال دوم نیز شامل مراحل تکمیلی و مراحل عمقی آموزشی علوم اسلامی است. عموماً بحث‌های جامعی نسبت به قرآن و حدیث و کاربرد آنها در جهان مدرنیته مطرح می‌شود. بعلاوه دو حوزه اصلی و گسترده حقوق خانواده و حقوق تجاری با رجوع خاص به وضعیت این دو موضوع در انگلستان مورد مطالعه قرار

می‌گیرد. گستره وسیعی از جنبه‌های مختلف زندگی، تمدن و تاریخ اسلام ارائه می‌شود تا مهارت‌های عملی دانشجویان گسترش یابد. همچنین آموزش زبان عربی که در سال اول پایه‌ریزی شده در سال‌های بعد ادامه و تکمیل می‌شود.

برای اطلاع از مکان، شرایط ورود، تحصیل پاره وقت، پذیرش و سایر اطلاعات به جزوه اصلی با پست الکترونیک enq@ucas.ac.uk مراجعه کنید.

■ مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا

به طور کلی مطالعات اسلامی از سال ۱۹۳۰ در دانشگاه بیرمنگهام شروع به فعالیت کرد. اما مقطع کارشناسی ارشد و بالاتر در مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت از سال ۱۹۷۶ راه‌اندازی شد. در سال‌های اخیر همه مقاطع فوق تحت پوشش دانشکده الهیات اداره می‌شوند.

مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت به دنبال معرفی سنن اسلامی و مسیحیت به زبان و سبک خود ادیان است و هرگونه مباحث جدلی و تبلیغات درون‌دینی را رد می‌کند. در این محیط آکادمیک، برنامه‌های مرکز برای ارائه توجهات یکسان به ابعاد نظری روابط مسیحیت و اسلام و اوضاع حال حاضر جوامع مذهبی متکثر است.

برنامه‌های مقاطع کارشناسی ارشد و دکترا از اهداف اصلی مرکز است. بعلاوه اعضای هیأت علمی مرکز به طور فعال در برنامه‌های مشاوره، تحقیق، پروژه‌های مختلف دنیا شرکت دارند. این مرکز توافق‌نامه‌های رسمی مشارکت با دانشگاه الازهر، قاهره، دانشکده عمان و کویت دارد و روابط نزدیکی با مؤسساتی در مالزی، قرقیزستان، پاکستان، ایران، لبنان و کشورهای مختلف اروپایی از جمله بلغارستان،

کشورهای اسکانديناوي، آلمان، بلژيك و هلند دارد. مركز كنفرانس‌ها و سمینارهای تخصصي را با مشاركت مؤسسات بين المللي از جمله سمپوزيوم مسيحيان و مسلمانان عرب برگزار مي‌كند. در طول اين سال‌ها، اين مركز، تعدادي از پروژه‌های تحقيقاتي را در رابطه با وضعيت اسلام در اروپا ترتيب داده است. از فعاليت‌های عمده اخير مي‌توان به پروژه «نظم تصوف فرامليتي» به وسيله شوراي تحقيق و اقتصاد اشاره كرد.

از سال ۱۹۹۰ مركز يك مجله آكادميك با عنوان «اسلام و روابط مسلمانان و مسيحيان» به طور مستقل و از سال ۱۹۹۶ با مشاركت دانشگاه جرج تاون منتشر كرده است. همچنين مجله «بررسي ماهانه مسلمانان انگلستان» از سال ۱۹۹۳ منتشر مي‌شود. اين مجله شامل چكيده‌اي از گزارشات نشریات در رابطه با پيشرفت‌های جوامع مسلمان انگلستان است.

مقطع كارشناسي ارشد به صورت ۱۲ ماه تمام وقت و ۲۴ ماه پاره وقت است. واحدهای درسي از عناوين ۲۰ گانه اختياري انتخاب مي‌شوند:

- توسعه تاريخي اندیشه اسلامي
- مطالعات علوم قرآني
- حديث
- حقوق اسلامي
- تاريخ روابط مسلمانان و مسيحيان
- فلسفه اسلامي
- اسلام در آفريقا و اروپا
- زن در اسلام
- زبان عربي در قرآن و متون عربي
- جنبش‌های سياسي اسلامي معاصر

شايان ذكر است كه دانشجویان بایستی در اين مقطع پایان‌نامه‌های خود را در حجم ۱۲۰۰۰ کلمه آماده و ارائه نمایند.

در مقطع دكترآ نیز پایان نامه بایستی به غير از مراجع، كتاب‌شناسي و ضمايم، ۸۰ هزار کلمه باشد. اطلاعات تکميلي اين دو مقطع در جزوه اصلي موجود است.

۱. **درآمدی بر تاريخ اسلام:** شماره درس: ۸۷۹۲-۰۹، زندگي اعراب زمان قبل از اسلام و دوره زندگي حضرت محمد (ص)، بررسي قرآن و ساير متون حقوقي اسلام، بحث تكامل و انفكاك خلافت و ظهور تشيع و خوارج از محورهای اصلي درس به شمار مي‌روند. با تکميل اين واحد درسي، دانشجویان قادر خواهند بود با وضعيت ظهور اسلام، ایده اصلي قرآن، تفاوت‌های اساسي تسنن، تشيع و خوارج و مسائل مربوط به خلافت آشنا شوند. منابع: تاريخ جوامع اسلامي (لاپيدوس) تاريخ اعراب (هوراني) و...

۲. **اسلام:** مدرس: مصطفى دراپر، اين درس به منظور شناخت و توصيف جايگاه اسلام و ماهيت و نقش اسلام از حيث تاريخي و رويکرد مدرن آن است و شامل بخش‌های زیر است: مقدمه، ۵ ستون اسلام، حضرت رسول (ص) و ظهور اسلام، شريعت: حقوق و تفسير، تمدن اسلام، اسلام متكثر: جنبش‌های اسلامي، عرفان: تصوف، اسلام در اينترنت، اسلام در انگلستان و اسلام و تكثرگرايي.

۳. **تحول جهان باستان و ظهور اسلام:** شماره درس: ۸۷۳۴-۰۹، اين درس مقدمه‌اي است براي شناخت مردم، سرزمين، فرهنگ و تاريخ سياسي- اجتماعي، رومن‌ها، بيزانتيين و جهان صدر اسلام.

۴. **زن در اسلام:** شماره درس: ۸۰۱۲-۰۹، بررسی دیدگاه اسلام در مورد جنسیت با نگاهی به قرآن و سنت و تفاسیر آنها به خصوص از جانب فمینیست‌های مسلمان معاصر. همچنین این مطالعات از حیث جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی و حقوق نیز مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرد و حوزه مطالعاتی نیز اروپا و اکثر کشورهای مسلمان می‌باشد. مباحث مدنظر در این درس عبارتند از: خلقت زن و مرد و ماهیت آنها، جنسیت در جامعه، ازدواج، طلاق، دارایی و ارث، والدین، کار و تحصیل، لباس، زن در اجتماع، منابع: زن در حقوق خانواده اسلام (اسپوزیتو) فمینیسم و زن مسلمان (نازلی) و....

۵. **عربی قرآن:** شماره درس: ۸۰۸۷-۰۹، این درس از طریق تمرین و ممارست فراوان نوشتاری و گفتاری در هر بخش صورت می‌گیرد فلذا حضور فعال در کلاس ضروری است. زبان عربی مورد نظر، عربی قرآنی است و ذخیره لغات باید حدود ۵۰۰ کلمه در ابتدا باشد. این درس دارای دو قسمت و با منابع مختلفی که در جزوه اصلی آمده، ارائه می‌شود.

۶. **توسعه تاریخی اندیشه اسلامی:** شماره درس: ۸۰۹۳-۰۹، آموزش از طریق سخنرانی و ارائه مقالات در سمینارها برای تشویق دانشجویان برای شرکت در مباحث کلاسیک، بررسی ویژگی‌های اسلام و اندیشه سیاسی - مذهبی آن از صدر اسلام تا سال ۱۳۰۰. منابع: تاریخ فلسفه اسلامی (فخری)، اطلس فرهنگی اسلام (فروغی) و...

۷. **حقوق اسلامی:** شماره درس: ۸۰۹۵-۰۹، این درس با اصول و نظرات حقوق اسلامی از دیدگاه قرآن، سنت سر و کار دارد و دانشجویان بایستی با منابع و اصول حقوق اسلامی آشنایی کامل کسب کنند. منابع: منابع روش شناختی در فقه اسلامی (الوانی)، مطالعات در ادبیات حدیثی اولیه (العظمی)، اصول فقه اسلامی (حسن) و...

۸. **فلسفه اسلامی:** شماره درس: ۸۰۹۷-۰۹، پیشرفت‌های اساسی در افکار فلسفی از دوره میانه شامل موضوعاتی از قبیل ظهور فلسفه اسلامی و ارتباط آن با یونان و ارتباط بین فلسفه و الهیات، تأثیر فلسفه اسلامی بر افکار یهودیان، انتقال روش فلسفی از اعراب به اروپا. محور مباحث مطالعه آثار اندیشمندان از جمله کنفی، فارابی، ابن سینا و ابن رشد و همچنین غزالی و آثار فلسفی وی. منابع: گذری بر فلسفه اسلامی، الهیات و عرفان (فخری)، تاریخ فلسفه مسلمین (م. شریف) و...

۹. **تمدن اسلامی:** شماره درس: ۸۱۰۱-۰۹، نقش مسلمانان در توسعه معنویات در تمدن انسانی و تعلیم و تربیت از قرن ۷ الی ۱۵. منابع: مطالعه تمدن اسلامی (گیب)، علم و تمدن در اسلام (سید حسن نصر).

۱۰. **اسلام در اروپا:** شماره درس: ۸۱۰۸-۰۹، این درس از طریق سمینار و جلسات بحث و گفتگو با مشارکت مستقیم خود دانشجویان برگزار می‌شود. بررسی گسترش حضور مسلمانان در اروپای غربی، با تأکید بر تغییر و تحولات بعد از سال ۱۹۴۵، ارزیابی مباحث سیاسی، حقوقی، اقتصادی و اجتماعی در جوامع مسلمان و ارتباط آن با جوامع دیگر مدنظر است. تحولات ایجاد شده در نسل‌ها و تأثیر بر مذاهب، عقاید و فرهنگ‌های اسلامی بستر درس را تشکیل می‌دهد. هدف این درس ایجاد تفاهم و گسترش تعامل بین اسلام و مسیحیت اروپایی و تأثیر آن‌ها بر مذهب و اجتماع است. منابع: حضور جدید اسلام در اروپای غربی (گره‌لوم لیتمن) و...

۱۱. تاریخ اسلام: شماره درس: ۸۰۹۹-۸۰۹، این درس به منظور ارتقای مهارت‌های تاریخی دانشجویان در رابطه با دو واقع مهم صدر اسلام به نام‌های جنگ اول داخلی (۶۶۱-۶۵۷) و انقلاب عباسیون (۷۵۰-۷۴۹) و پیامدهای آن برنامه‌ریزی شده است. دانشجویان در این گذر با سنن اسلامی و علمای مدرن متخصص در این وقایع آشنا می‌شوند. منابع: تاریخ اعراب (حورانی)، علی و معاویه در روایات اعراب اولیه و...

■ تحقیقات انجام شده:

مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت دانشگاه بیرمنگهام، پیشرو در مطالعات علوم اسلامی در انگلستان است. برنامه‌های آن از مقاطع کارشناسی ارشد تا سطح دکترا ارائه می‌شود. اخیراً ۶۰ دانشجو از کشورهای مختلف جهان در برنامه‌های اسلامی این مرکز ثبت‌نام کرده‌اند. این برنامه‌ها به صورت مشترک با دانشگاه‌های عرب و آسیای جنوب شرقی برنامه‌ریزی شده است. برنامه‌های پژوهشی در مقاطع مذکور در بسیاری از رشته‌های اسلامی صورت می‌گیرد از جمله:

○ قرآن

○ حدیث

○ الهیات

○ حقوق و فلسفه

○ تاریخ و نهادهای اسلامی

○ اندیشه سیاسی و مذهبی معاصر

۱. **اسلام تکثرگرا:** در این تحقیق به شاخه‌های مختلف مذاهب اسلامی از جمله شیعه به عنوان بزرگترین شاخه بعد از مذهب تسنن اشاره شده و چگونگی شکل‌گیری آن و کلیات مربوط به شاخه‌های آن توصیف شده است.

۲. **تصوف فراملیتی: قومیت، سیاست و اسلام فراملیتی:** مطالعه نحوه زندگی بین‌المللی صوفیان: این پژوهش به صورت گسترده از سال ۱۹۹۸ در رابطه با طریق صوفی و زندگانی شیخ ناظم در قبرس و سایر سنن آنها صورت گرفته است. برای اطلاعات بیشتر، منابع و سایر اطلاعات در رابطه با تصوف به جزوه اصلی مراجعه کنید.

۳. **مردان مقدس مسلمان در شهر راس (بلغارستان):** تاریخ، افسانه و واقعیت: نویسنده: نئودورا باکرجیوا، مطالعه نظام‌مند تاریخ، فرهنگ و سنن مسلمانان در بلغارستان گامی در جهت نمایش مسائل گذشته در زمان حال است. هرچند این مسائل جدید نیستند لیکن در مورد شهرهایی مانند راس بلغارستان از جنبه خاصی برخوردارند. این پژوهش در رابطه با مسلمانان و طریقه زندگی آنها انجام می‌گیرد.

۴. **دوراهی تولید دانش در جامعه آکادمیک غرب و فمینیست‌های اسلام‌شناس**

نکته: به سایر تحقیقات و کتاب‌ها در جزوه اصلی همراه با توضیحات اشاره شده است.

■ نام اساتید, محققان و آدرس آنها:

۱. پرفسور **یورگن نیلسن**: دانشکده الهیات دانشگاه بیرمنگهام: پست الکترونیکی: j.s.nielsen@bham.ac.uk دکتری از دانشگاه آمریکن بیروت، تخصص: مطالعات اسلامی، الهیات و ادیان، تاریخ اسلام، مسلمانان در اروپا، پلورالیسم مذهبی در اروپا و خاورمیانه، آثار: به سوی اسلام اروپایی (مک میلان ۱۹۹۹)، پایگاه اطلاع رسانی: <http://artsweb.bham.ac.uk/jnielsen> ، تلفن: ۰۱۲۱-۴۱۵-۲۲۷۸ ، چکیده‌ای از آثار، کتب و مقالات وی در جزوه اصلی موجود است.
۲. دکتر **مارتین استرینگر**: استاد الهیات: پست الکترونیکی: m.d.stringer@bham.ac.uk
۳. دکتر **گالینا بامینالوف**: پست الکترونیکی: g.yemelianova@bham.ac.uk
۴. دکتر **مصطفی دراپر**: پست الکترونیکی: m.draper@bham.ac.uk
۵. **جبل بوابن**: دکتری از دانشگاه بیرمنگهام: مدیر مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت، تخصص: زندگی حضرت رسول (ص)، معنویت مسلمانان و مسیحیان، اسلام در آفریقا، علم و دین، آثار: تصویر حضرت رسول در غرب (۱۹۹۶).
سایت: <http://artsweb.bham.ac.uk/buaben> ، تلفن: ۰۱۲۱-۴۱۵-۲۲۸۰
۶. **سلوا الاوا**: تخصص: مطالعات قرآنی، تفسیر جدید و قدیم قرآن، مطالعات علوم حدیثی، تحلیل زبان شناختی قرآن و حدیث، عربی، آثار: الوجوه و النظیر: درسه فی سیاق القرآن (۱۹۹۸).
پست الکترونیکی: s.m.elawa@bham.ac.uk ، تلفن: ۰۱۲۱-۴۱۴-۵۶۵۹
۷. **حیفا جواد**: دکتری از دانشگاه انگزتر، استادیار مطالعات اسلامی و خاورمیانه، تخصص: مطالعات سیاسی- اجتماعی اسلام، روابط اعراب و اروپائیان، اسلام و غرب و مسائل زنان، زنان در اسلام، آثار: خاورمیانه در نظم نوین جهانی (۱۹۹۷ انتشارات مک میلان) و....
پست الکترونیکی: h.a.jawad@bham.ac.uk ، تلفن: ۰۱۲۱-۴۱۴-۳۳۴۴
۸. **بسطامی محمد خیر**: دکتری از دانشگاه ادینبورو، تخصص: حقوق اسلامی، نظریه سیاسی اسلام و...، آثار: مفهوم حکومت در نظریه اسلام سیاسی مدرن (انتشارات لیدز، ۱۹۹۶).
پست الکترونیکی: b.m.khir@bham.ac.uk ، تلفن: ۰۱۲۱-۴۱۵-۲۲۳۸
۹. **سورتی**: دکتری از لندن، تخصص: نهادهای اجتماعی و قانونی اسلام، مطالعات قرآنی، فقه اسلامی، تمدن اسلامی و...، آثار: به سوی درک عربی قرآنی (۱۹۹۴)، نهادهای قضایی اسلام.
پست الکترونیکی: i.surty@bham.ac.uk ، تلفن: ۰۱۲۱-۴۱۵-۲۲۷۷
۱۰. **دیوید توماس**: دکتری از لانک، تخصص: الهیات مسیحی اسلام، گفتگوی اسلام و مسیحیت.
پست الکترونیکی: dr.thomas@bham.ac.uk ، تلفن: ۰۱۲۱-۴۱۵-۲۲۸۱*
۱۱. **زیگورد وون سیکارد**: کارشناسی ارشد، تخصص: اسلام و روابط اسلام و مسیحیت در آفریقا: آثار، دارالاسلام در تانزانیا (۱۹۶۸)، گفتگوی اسلام و مسیحیت (۱۹۹۸) و....
پست الکترونیکی: s.von-sicard@bham.ac.uk ، تلفن: ۰۱۲۱-۴۱۵-۲۲۷۵

■ کنفرانس، سمینار و کارگاه تحقیقی:

گروهی از ایران به سرپرستی آیت‌الله محمد موسوی بجنوردی، با هیأتی از کمیسیون حقوق بشر اسلامی ایران از مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت در روز جمعه ۱۹ جولای ۲۰۰۲، بازدید بعمل آوردند. این کمیسیون به صورت مستقل از دولت، لیکن با تأیید دولت ایران به کار مشغول است و این بازدید و کنفرانس به منظور تقریب دیدگاه‌ها و بسط روابط و همکاری‌های دوجانبه صورت گرفت. در این برنامه دکتر وودمن از دانشکده حقوق این گروه را همراهی می‌کرد. کلیت این برنامه و جزئیات آن توسط مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت با عنوان چکیده‌ای از مباحث در رابطه با حوادث بعد از ۱۱ سپتامبر در سایت دانشگاه موجود است. در طول این سفر، هیأت از انجمن شیعیان بیرمنگهام و رهبر کاتولیک‌ها نیز بازدید بعمل آورد. این برنامه در ادامه همکاری‌های تنگاتنگ این دانشگاه در دانشگاه‌های ایران صورت گرفت.

■ مجله:

ماهنامه مسلمانان انگلستان

این ماهنامه از سال ۱۹۹۳ به منظور ارائه چکیده‌ای از مطالب گزارشی و غیره در رابطه با مسلمانان شروع به فعالیت کرد. این مجله توسط مرکز مطالعات اسلامی و روابط اسلام و مسیحیت در دانشگاه بیرمنگهام منتشر می‌شود و از سال ۱۹۹۷ به صورت کامل‌تر و در شکلی نو ادامه فعالیت داد. پایگاه اطلاع‌رسانی این مجله نیز در سال ۲۰۰۰ فعال شده است. برای اطلاعات کاملتر در رابطه با این مجله به جزوه اصلی یا آدرس <http://www.bham.ac.uk/theology/osio> مراجعه کنید.

از سال ۱۹۹۰ نیز این مرکز یک مجله آکادمیک با عنوان "اسلام و روابط مسلمانان و مسیحیان" به طور مستقل و از سال ۱۹۹۶ با مشارکت دانشگاه جرج تاون منتشر کرده است.